

Zapomenuté kouzlo vějířů: Cesta vějíře dějinami

Oldřich Kašpar

PROLOG

Inspiraci pro tento materiál věnovaný „multifunkčnímu“ a zcela nesporně zajímavému artefaktu, který vějíř z hlediska rituálního, kunsthistorického, historického i etnologického nesporně představuje, byly dvě skutečnosti. První z nich byl fakt, že jsem v září roku 2013 našel v *Museo de Artes y Costumbres Populares* (Muzeum lidových umění a zvyků) v andaluzské Seville vějíř z roku 1921 s úryvkem partitury díla proslulého ruského skladatele Igora Stravinského, věnovaný anonymním umělcem slečně Alicii Ferrer Vidal.¹ Druhým impulsem se stala až neočekávaně početná série výstav a přednášek věnovaných vějířům, jež se konaly v mnoha muzejních a dalších kulturních institucích na území České republiky v letech 2006–2014.²

I.

Vějíř představuje artefakt, který je dnes vnímán zejména jako módní doplněk s praktickým využitím, jež spočívá v ochlazování pokožky (zejména tváře a šíje) v parných letních dnech či v dusném prostředí přeplněných tanečních sálů. Dodnes je poměrně často využíván v letních měsících zejména ve středomořské oblasti (Španělsko, Itálie ad.). V ostatní Evropě je zdánlivě paradoxně obdobím vějířů zima, především „plesová sezóna“, v níž vějíř plní obě funkce a to praktickou i módní, ovšem na rozdíl od jižních částí Evropy v uzavřených prostorách tanečních sálů.³

1 Materiál, z něhož je zmíněný vějíř zhotoven, představuje papír, rukověť je bambusová a pouzdro imituje damascenskou ocel.

2 Viz Příloha II.

3 HELLER-WINTER, E. (ed.) *Fächer: Kunst und Mode aus fünf Jahrhunderten*, München 1987; MAYOR, S. *Fächer*, Erlangen 1995; VYCHYTILOVÁ, V. Vějíř jako symbol doby, *Acta Musei Richnoviensis* 2004, s. 23–34.

V posledních letech ovšem, po mém soudu ze dvou základních důvodů (globální změna klimatu a zvýšený cestovní ruch do oblasti Středomoří), už není výjimkou spatřit vějíře v parných letních měsících i v prostředcích pražské hromadné dopravy (zejména v tramvajích a autobusech). Odpověď na otázku — proč vějíř chladí? — lze najít ve fyzikálních zákonech. Vrstva vzduchu, která bezprostředně přiléhá ke tváři, se otepluje, „blokuje“ únik tepla z pokožky a dochází k přehřátí. Pokud se ovšem tato vrstva teplého vzduchu uvede vějířem do pohybu, přichází tvář do styku s novými dávkami chladnějšího vzduchu, které teplo absorbují, a tím se tělo do jisté míry ochlazuje. Pohyb vějířem neustále „odvívá“ od tváři zahřátý vzduch a nahrazuje jej čerstvým. Navíc zrychluje promíchávání vzduchu v uzavřených prostorách, tak napomáhá i rychlejšímu vyrovnání celkové teploty.⁴

Podíváme-li se na vějíř z hlediska „kompozice“ vidíme, že se skládá z listu, jazýčku, krycí lišty, žeber, nýtu a podložky. Nejjednodušší klasifikace vějířů je dělí na pevné (*uchiwa*) patrně převzaté od Korejců a Číňanů a skládací (*ogi*, *sensu*), jejichž původ najdeme v Japonsku.⁵ Zatímco pevné vějíře poměrně brzy téměř vymizely, nezanedbatelný rozvoj zaznamenaly vějíře skládací. Ty se začaly rozlišovat nejenom podle typů používaných materiálů, ale též dle výzdoby a technologie výroby. Od počátku plnil vějíř několik funkcí, z nichž mnohé měly kromě praktického i sociální a rituální význam, který se v průběhu staletí v horizontální (geografické) i vertikální (časové) rovině měnil.

„Zlatým věkem“ vějířů v Evropě bylo 18. a 19. století. Zatímco v 18. století byl vějíř luxusním zbožím vyhrazeným pouze špičkám společnosti, v 19. století prošel „demokratizačním“ procesem, ztratil na své výlučnosti a proměnil se v artefakt (módní doplněk) dostupný téměř všem společenským vrstvám. V této době rovněž doznal nejen největšího rozšíření „napříč“ sociálním spektrem společnosti, ale stal se i významným sběratelským artiklem. I když jsou velké soubory vějířů doložené v pozůstatostech významných osobností (královen, dvorních dam) již v 16. století, nemůžeme je považovat za „klasické“ sbírky.

V průběhu 20. století vznikají v Evropě nejen specializovaná muzea vějířů⁶, ale i muzea se širším kulturním záběrem se mohou pyšnit rozsáhlými sbírkami tohoto nesporně zajímavého artefaktu.⁷ Lze říci, že ani česká muzea (viz příloha II) v tomto ohledu za obecným evropským trendem nezaostávají, i když se u nich projevují jistá specifika (absence specializovaných muzeí vějířů a poměrně značný počet soukromých sběratelů vějířů zapůjčujících své exempláře k výstavním účelům). Je potěšitelné, že některé kolekce jsou zpracovávány v rámci univerzitních studijních programů a na jejich základě vznikají příslušné kvalifikační práce. Příkladem výše

4 <<http://www.vejire.webnode.cz.neco-o-vejirich->>, [2014].

5 NIPPA, A. *Uchiwa und Ogi: Mode und Sitte im japanischen Fächer*, Dresden 2000.

6 Viz např. *L'Atelier Hoguet-Muséed'Eventail* (Ateliér Hoguet — Muzeum vějíře) v Paříži je soukromým muzeem věnovaným dějinám vějíře a jeho výroby. Expozice je umístěna v sále založeném 1893 firmou výrobců vějířů *Lepault a Deberghé*, kterou v roce 1960 získal Henry Hoguet.

7 Pařížské muzeum *Cognac-Jay* uspořádalo ze svých sbírek výstavu *Le Siècle d'or de l'éventail: Du roi Soleil á Marie-Antoinette* (Zlatý věk vějíře: Od krále Slunce po Marii Antoinettu), Paříž 14. 11. 2013 — 2. 3. 2014.

zmíněného trendu jsou bakalářská a diplomová práce Ludmily Kotorové. Obě vznikly na základě podrobného studia sbírky vějířů *Západočeského muzea v Plzni*.⁸

II.

Počátek zrodu vějíře je značně nejistý. Hypoteticky se dá předpokládat, že už prehistorický člověk nějakou formou vějíře rozdmýchával oheň. První doklady o jeho různorodém užívání najdeme prakticky u všech „klasických civilizací“ Starého i Nového světa. V Egyptě se nejstarší zobrazení vějíře objevilo už v roce 3000 př. n. l. Bylo zachyceno na části ceremoniální palice patřící faraónovi Narmerovi, která se dnes nachází v *Asmolean Museum* v Oxfordu. Zmíněný výjev představuje „královský“ průvod, v němž se objevují dva otroci s vějíři.⁹ Egyptské vějíře byly polokruhovitě, velkých rozměrů, zhotovené z perí a opatřené dlouhými rukojeti. Měly dvojí funkci: ochlazovat vzduch a zahánět obtížný hmyz. Později se v užívání vějířů objevil i faktor sociální. Ve starém Egyptě byly vějíře z perí páva považovány za symboly moci a směla je užívat pouze faraónova rodina. Postupem doby se sociální symbolika vějíře rozšířila na další sociální stupně hierarchizované společnosti.¹⁰ Vyobrazení vějířů jsou doloženy v některých staroegyptských hrobkách z např. období XII dynastie (1791–1796). Osm vějířů, tentokrát již v konkrétní „fyzické“ podobě, objevili archeologové v Tutanchamonově hrobce. Všechny nesly jméno faraóna, kromě jednoho, který uváděl jméno Achnalona. Tento artefakt měří 1 metr, je vyroben ze dřeva, krytý silnou zlatou folií a jsou do něj vyryty reliéfy a hieroglyfy. Druhý nejslavnější vějíř pocházející z Tutanchamonovy hrobky je ebenový s výzdobou z barevného skla, vápence a zlata a držadlo vějíře je zhotoveno ze slonoviny.¹¹ Ve starověkém Řecku najdeme první vějíře v 5. století př. n. l. Odtud je převzali Římané a Etruskové. Zprávy o jejich užívání se dostaly i do klasické antické literatury. Dva příklady za mnohé: píše o nich už Homér a Euripides v tragédii *Helena* hovoří o eunuchovi, který ovívá vějířem ženu Menelaa při odpočinku.¹² Tradice vějíře v Číně čítá rovněž několik tisíciletí a její počátek spadá do období vlády císaře Sien Juan (2697 př. n. l.). Legenda připisuje vznik vějíře dceři mandarína Kan-Si.¹³

Vějíře byly zpočátku pevné a o prvenství „vynálezu“ skládacího vějíře vedou dodnes spory Číňané a Japonci. Podle staré japonské legendy se v 7. století řemeslník

8 KOTOROVÁ, L. *Vějíř jako artefakt: Monografie založená na sbírkách Západočeského muzea v Plzni*, Plzeň, 2005, (bakalářská práce); *ibid.* *Percepce japonských vlivů v evropském umění na příkladu vějířové tvorby*, Plzeň 2013 (diplomová práce).

9 ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a králové starého Egypta*, Praha 1979, s. 206; VERNER, M. — BAREŠ, L. — VACHALA, B. *Encyklopedie starověkého Egypta*, Praha 2007.

10 POMORSKA, I. *Les flabellifères á la droite du roi en Egypte ancienne*, *Éditions scientifiques de Pologne*, Varsovie 1987.

11 DESROCHES-NOBLECOURT, C. — SARWAT, O. *Tutankhamun: Life and Death of a Pharaon*, New York 1963; ANDRITSOS, J. *Social Studies of Ancient Egypt: Tutankhamun*, Australia 2006.

12 FLACIÉRE, R. *La Grèce aux siecle de Périclés*, Paris 1996.

13 *Eventails chinois, japonais et orientaux*, Tasinari 2009; BIEDRONSKA, B. *Slotova: Walchlarze zachodu i wschodu w zbiorach muzeum nadorodowego w Krakowie*, Krakow 2001.

jménem Tamba inspiroval netopýřími křídly a zhotovil skládací vějíř, který nazval *kawahor*. Vyrobil několik exemplářů a protože sloužily lépe než vějíře pevné a jejich výroba nebyla náročná, rychle se rozšířily. Skládací vějíř se postupně stal doplňkem nejen ženského, ale i mužského oděvu. Později se začal rovněž užívat při divadelních představeních *kabuki* v „symbolických projevech“ herců. *Kabuki* představuje jednu ze tří tradičních forem japonského divadla. Typická je pro něj vysoce stylizovaná jevištní forma s výrazným líčením herců, okázalými kostýmy, dramatickými gesty a tradičním hudebním doprovodem. *Kabuki* bylo v jednodušší formě předváděno populárními herci již na přelomu 16. a 17. století. Výraz *kabuki* je obvykle překládán jako „umění zpěvu a tance“. Ženám bylo vystupování na divadelní scéně zakázáno, a proto se vyvinul typ herce tzv. *onnagata* — muže hrajícího ženskou roli.¹⁴ Specifickou formu využití vějířů znamenala jejich proměna v poměrně nenápadnou a svým způsobem zákeřnou zbraň. K tomu byla ovšem zapotřebí příslušná úprava: ramena vějíře byla vyrobena z kovu a jejich konce byly zaostřeny.¹⁵

Ve středověku se vějíř zpočátku používal v křesťanské liturgii, ale po II. vatikánském koncilu vymizel.¹⁶ Ve Španělsku se objevují první zmínky o vějíři v *Kronice Pedra IV. Aragonského* ze 14. století a najdeme o nich rovněž zmínky v inventářích malíře Bartolomé Abelly, knížete Viany a královny Johany Šílené.¹⁷ Mezi dary předloženými Kolumbem Isabelo Katolické po návratu z první plavby se objevují také vějíře z per pocházející od karibských domorodců. Mestický kronikář z Mexika Fernando Alvarado de Tezozómoc píše o tom, že několik vějířů věnoval conquistadorovi Hernánu Cortésovi aztécký vladař Moctezuma.¹⁸

Do Evropy se vějíře dostaly díky křížovým výpravám a portugalským mořeplavcům, kteří je přivezli v roce 1500 z Japonska do Itálie. Odtud se rozšířily po celém kontinentu a doplňovaly jak garderoby žen, tak i mužů.¹⁹ V roce 1578 přivezla Kateřina Medicejská²⁰, která byla známa jako velká sběratelka vějířů, do Francie skládací vějíř. Byl zdoben ornamenty a byl parfémovaný. V této době začala sbírat vějíře rovněž anglická královna Alžběta I., která údajně prohlásila, že vějíř je jediný dar, který může dát poddaný svému panovníkovi. Španělská královna italského původu Isabela Farnese zanechala po své smrti sbírku více než 1600 vějířů.²¹ Anglický spi-

14 Viz přednáška bývalého japonského velvyslance Hirota Išidy v Praze: *Japonské divadlo Kabuki* (25. 3. 2002); GERSTLE, A. C. — CLARK, T. — YANO, A. *Kabuki Heroes on the Osaka Stage 1780–1830*, Honolulu 2005; BOHÁČKOVÁ, L. — WINKELHÖFEROVÁ, V. *Vějíř a meč: Kapitoly z dějin japonské kultury*, Praha 1987.

15 <<http://www.takeda.megarden.cz/rubrik/zbran/vejir>>, [2014].

16 PESCH, O. H. *Druhý vatikánský koncil 1962–1965: Příprava, průběh a odkaz*, Praha 1996.

17 DE BORAFULL, A. *Crónica del Rey de Aragón D. Pedro IV. el Ceremonioso, ó de Punyatel*, Barcelona 1850, p. 125.

18 VÁZQUEZ CHAMORRO, G. (ed.) *Crónica Mexicana de Hernando Alvarado de Tezozómoc*, Madrid 2001; SOLÍS, A. *Historia de la conquista de México*, México 1995, p. 22.

19 KAMMERL, C. *Der Fächer: Kunst objekt und Billet doux*, München 1989; RŮŽENECKÁ, L. Fenomén vějíře: Vějíře ve sbírkách muzea města Brna, *Sborník prací muzea města Brna*, Brno 2008, s. 171–178.

20 FRIEDOVÁ, L. *Kateřina Medicejská*, Praha 2007.

21 *Memoirs of Elisabeth Farnese*, London 1746.

sovatel 16. století Joseph Addison prý na „adresu“ vějířů prohlásil: „Muži mají meče, ženy vějíře, a vějíř je pravděpodobně zbraň stejné účinnosti“.²²

Mezi prvními výrobci vějířů v Evropě byli na konci 15. století Španělé. V 16. století je začali vyrábět Italové, v 17. století Francouzi a postupně vějíře ovládly celou Evropu.²³ Na rozdíl od levných čínských vějířů se v Evropě stal vějíř luxusním předmětem reflektujícím sociální i náboženské aspirace jeho držitele. Např. v Holandsku vznikly série vějířů s biblickými motivy, tzv. *církevní vějíře*. Francouzi v období baroka zdobily vějíře náměty z antické mytologie, zatímco v rokoku je vystřídal motivy *galantní*. V Anglii 18. století se na vějířích prosadily obrazy z historie a politického života.²⁴ V 18. století se ve Španělsku usadil výrobce vějířů Eugenio Prost a pod záštitou hraběte Floridablanky začal vyrábět vějíře, které nabývaly na oblibě.²⁵ Španělští výrobci vějířů ustavili svůj první cech v roce 1802. V tomto roce vznikla královská továrna (*Real Fábrica de Abanicos*) na výrobu vějířů ve Valencii.²⁶ V téže době se v Evropě prosadila tzv. *vějířová mluva*, symbolická komunikace pomocí vějířů.²⁷

V 19. století se vějíře začaly vyrábět masově a ve slunečnickových a teleskopických formách se rozšířily do všech vrstev společnosti. K nejčastějším motivům jejich zdoby patřily karikatury, mapy, hlavolamy, divadelní scény, noty a písničky. Nezřídka byly k obrázkům připojovány i vysvětlivky. Vějíře nebyly pouze společenským doplňkem, ale sloužily také jako upomínkové předměty. Zdobily se hedvábnými střapci a bambulkami. Novým (levným) materiálem na výrobu vějířů se stala sláma a celuloid.²⁸ Na péřové vějíře se hojně používalo peří kura domácího, ale vějíře se vyráběly také z peří z pávů a sojek. Novinkou byly speciální schránky, do kterých se vějíře ukládaly. Na krycí lišty pouzder na vějíře se připevňovaly zrcátka či pudřenky.²⁹ S růstem oblíbenosti vějířů se měnily i jejich funkce. Začaly sloužit k reklamním účelům a postupně klesala jejich kvalita a cena. V polovině 20. století vějíře (s výjimkou Itálie, Španělska a Japonska), téměř zcela vymizely.³⁰

22 OTTEN, R. M. *Joseph Adison*, London 1982, p. 87.

23 DELPIERRE, M. (ed.) *L'éventail: Miroir de Belle Epoque*, Paris 1985.

24 HELLER-WINTER, E. (ed.) *Fächer: Kunst und Mode aus fünf Jahrhunderten*, München 1987; MAYOR, S. *Fächer*, Erlangen 1995.

25 LUÍS PARDO PERÉZ, J. *El Modernizador: Una aproximación a Floridablanca*, Universidad Murcia 2012.

26 *Diario de Madrid*, 6 de setiembre 1792, oznámení: „La Real Fábrica de Abanicos de Eugenio Prost estaba situada en la madrileña calle de Hortaleza“ (Královská továrna vějířů Eugenia Prosta byla situována v madridské ulici Hortaleza), viz ZARZOSA, C. R. *Colección de Abanicos del Museo Nacional de Cerámica*, Valencia 2002, p. 63; LARRUGA, E. *Memorias políticas y económicas sobre los frutos, comercio ...*, Madrid 1789, p. 25–28; ZARZOSA, R. *El abanico español: La colección de Marqués de Colomina*, Valencia 2008.

27 MONTANER Y SIMON (ed.) *Abanicos: Su lenguaje expresivo. Con detalles de los alfabetos dactilológico y campilológico*, Barcelona 1887; *L'éventail et ses secrets*, Tasinari 2009.

28 FENDEL, C. *Celluloid Hand and Fans*, Dallas 2001.

29 KOTOROVÁ, L. *Percepce japonských vlivů v evropském umění na příkladu vějířové tvorby*, Plzeň 2013, s. 14–36 (diplomová práce).

30 GABORIT-CHOPIN, D. *Flabellum di Tournus*, Museo Nazionale de Bargello 1988.

EPILOG

Na závěr bych si dovolil uvést jeden možná poněkud provokativní, ale realistický citát jedné z našich sběratelek vějířů Pavlína Markové z Vísky u Chotěboře. Ta u příležitosti výstavy artefaktů ze své kolekce v Chotěboři v roce 2013 pronesla „památnou“ větu, v níž zdůrazňuje, že s emancipací žen související kouření způsobilo, že: „Cigarety tak postupně vějíře vytlačily, i když se v některých zemích stále vyrábí a používají“.³¹ Nemusím se s tímto tvrzením plně ztotožňovat, ale nedá se zcela popřít, že má „něco do sebe“.

PŘÍLOHA I

UKÁZKY SYMBOLICKÉ MLUVY PROSTŘEDNICTVÍM VĚJÍŘŮ

Rychle se ovívat vějířem — Velmi Tě miluji.
 Skládat pomalu vějíř — Ano.
 Skládat rychle a podrážděně vějíř — Ne!
 Nechat vějíř upadnout — Náleží Ti Tobě.
 Ovívat se tak aby se zdvihaly vlasy a lokny — Myslím jen na Tebe, nezapomenu.
 Nastavit vějíř proti slunci — Jsi ošklivý, nelíbíš se mi!
 Opřít vějíř o pravou tvář — Ano.
 Opřít vějíř o levou tvář — Ne.
 Půjčit vějíř tomu, kdo doprovází — Špatné předtuchy.
 Podat ho matce — Jdi! Všechno skončilo.
 Uchopit otevřený vějíř oběma rukama — Bude lepší, když na mne zapomeněš.
 Zakrýt oči otevřeným vějířem — Miluji Tě!
 Zakrýt tvář otevřeným vějířem — Pozor! Sledují nás!
 Dotýkat se polootevřeným vějířem rtů — Smíš mne políbit.
 Držet vějíř v levé ruce — Chci se s Tebou seznámit!
 Pohybovat vějířem v levé ruce — Pozorují nás!
 Držet vějíř nebo jím pohybovat v pravé ruce — Miluji jiného.
 Odhodit vějíř — Nenávidím Tě, sbohem! Všechno skončilo!
 Dotknout se jím levého ucha — Nechej mne na pokoji, nechci o Tobě nic vědět!
 Dotknout se jím pravého ucha — Neprozrad' naše tajemství!
 Otevřeným vějířem přikrývat ústa — Jsem sama.
 Poklepávat zavřeným vějířem levou ruku — Napiš mi!
 Mávat vějířem rychle — Žena Vás velmi miluje.
 Ovívat se pomalu, nebo pomalu rozevírat a otevírat vějíř — Žena je vdaná a muž, který se jí dvoří ji nezajímá.
 Když se žena probírá vějířem — Naznačuje, že se svým protějškem chce mluvit.
 Uhodit vějířem do něčeho — Znamená netrpělivost.
 Zlomený vějíř — Všechno skončilo.

31 <[http://jihlava.i.dnes.cz/sbĚratelka-vejiru-vystavuje-v-chotebori-ffw-/jihlava-zpravy.aspx...](http://jihlava.i.dnes.cz/sb%C3%9Ateatelka-vejiru-vystavuje-v-chotebori-ffw-/jihlava-zpravy.aspx...)>, [2014].

PŘÍLOHA II VÝBĚROVÝ PŘEHLED VÝSTAV A KULTURNÍCH AKCÍ TÝKAJÍCÍCH SE VĚJÍŘŮ V LETECH 2006–2014

Výstava *historických vějířů*, Národopisné muzeum Plzeňska (Plzeň, 19. 10. 2006–28. 1. 2007). <<http://www.czecot.cz/akce/4499/vystava-historickyh...>>, [2014].

Výstava *vějířů Marugame Uchiwa* v Galerii HaDivadla v brněnské pasáži Alfa (listopad 2007–5. leden 2008).
<<http://www.tyden.cz./rubriky/cestovani/turistika-zajimavosti...>>, [2014].

(Výstava *vějířů*) Zlín (vernisaž 1.12. 2009)
<<http://zlinicky.denik.cz/kultura-region/porekonstrukci...>>, [2014].

Výstava *Gejša a samuraj* (Náprstkovo muzeum, listopad–prosinec 2010).
<http://www.cz-museums.cz/newa/deni_v_oboru/prednasky-akurzy/2853-gejsa%20a%20...>, [2014].

Výstava *vějířů ve staré Boleslavi* (13.7.–31.8. 2010); THOŘOVÁ, V. *Národopisná revue* 20, 2010, č. 4, s. 304.

Výtvarná dílna *pro rodiče a děti, výroba a malování vějířů: Tradiční japonská technika origami*, Praha, Náprstkovo muzeum, 4.12. 2010.
<<http://npr.m.prague.cz/program-detail,malba-japonsky-motivu-na-vejire>>, [2014].

Výstava *Historie a zapomenutá sláva vějířů*, Městské muzeum Ústí nad Orlicí, 19.11.–25.11. 2012.
<<http://w.novinky.cz.vase-zpravy/pardubicky-kraj/>>, [2014].

Výstava *Gejša a samuraj* (Brno, Špilberk, do 28.10. 2012). <http://www.denik.cz/ostatni_kultura/gejsa-a-samuraj-vystava-o-puvabu-zen-a-cti-valec>, [2014].

Výstava *Historie a zapomenutá sláva vějířů*, Městské muzeum Ústí nad Orlicí, 19.–25. 11. 2012.
<<http://w.novinky.cz.vase-zpravy/pardubicky-kraj/>>, [2014].

Výstava *Století valčíku a polky z cyklu Monarchie je ve víru tance* (vernisaž 19. 4. 2013).
I na této výstavě se logicky nacházejí vějíře z uvedeného období.
<<http://www.nm.cz/Pro-novinare-/vystavy-press-Vystav...>>, [2014].

Výstava *vějířů Pavlína Markové* (Podkroví Městské knihovny Chotěboř), 28. 2. 2013–20. 3. 2013.
<<http://chotebor.cz/vystava-vejiru/a-1248>>, [2014].

Kouzlo vějířů, výstava Muzeum Prostějovska Prostějov (6.6.–1.9. 2013).
<<http://kalendarakci.atlasceska/kouzlo-vejiru-v...>>, [2014].
<<http://www.prnovinky.cz/taxonomyetherm/307/all?page=4>>, [2014].

Výstava *Vějíře, kabelky a módní doplňky našich prababiček*, Muzeum Žamberk 2014.
<<http://muzeum-zamberk.cz/fotogalerie> — 1/>, [2014].

Půvab vějíře, Muzeum Uničov, 20.1.–24.2. 2014
Čtyřicet vějířů ze soukromé sbírky Elišky Látalové.
<http://prostejov-regiony4.cz/24cz/26-108335-v-unicove-je->, [2014].

I vějíře mluví, výstava vějířů ze sbírky Elišky Látalové na radnici města Uničova.
<<http://www.Radio.cz/cz/rubrika/ceske-nej/i-vejire-mluvi-1>>, [2014].

Malba japonských motivů na vějíře, 21.6. 2014, od 17, 00 hod., Salmovský palác.
<<http://www.nprague.cz/program-detail/malba-japon>>, [2014].

Vějíře, různé typy a technická řešení vějířů, přednáškový sál, lektorka Mgr. Ivana Sieberová, dne 29.4. 2014 v přednáškovém sále Vlastivědného muzea dr. Hostaše v Klatovech.
<<http://www.folklornisdruzeni.cz/akce-klatovskeho-muzea-na-duben-2014.>>, [2014].